

เปิดประตูสู่เมืองนคร

นอก เหนือ และนอกเขา

สมพงษ์ คุระจน

กาลเวลาได้นำเอาคำว่า "นอก เหนือ และนอกเขา" ติดไปด้วย ชานนครรุ่นใหม่จึงไม่ค่อยรู้จัก นอกเหนือและนอกเขา เหลือพูดถึงกันบ้าง ก็แต่ในวงวิชาการวัฒนธรรม วิถีชีวิตของพวกนอกและพวกเหนือ ที่เคยพึ่งพาอาศัยกันอย่างใกล้ชิดค่อยห่างกัน และขาดจากกันโดยสิ้นเชิง

จังหวัดนครหรือกรมราชธานีพื้นที่เกือบ ๑๐,๐๐๐ ตารางกิโลเมตร หรือกว่า ๖,๐๐๐,๐๐๐ ไร่ มีลักษณะทางกายภาพคือ มีเทือกเขานครศรีธรรมราชยาวตามแนวเหนือใต้เป็นแกนกลาง แบ่งนครศรีธรรมราชเป็น ๓ เขต คือ เขตที่ราบทางตะวันออกของเทือกเขาไปจนถึงชายฝั่งทะเลอ่าวไทย เคยเป็นแหล่งผลิตข้าวป้อนครัวได้หลายจังหวัด ตรงกลางเป็นเขตภูเขาและเชิงเขา มีป่าไม้มงกุฎ ตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติหลายแห่ง เป็นพื้นที่ปลูกผลไม้หลายชนิด และพืชเศรษฐกิจสำคัญ คือ ยางพารา ชิกตะวันตกของภูเขาเป็นที่ราบระหว่างภูเขา หลายพื้นที่มีแร่ธาตุ และเป็นศูนย์การปลูกยางพารา ระดับชาติ ๓ เขตดังกล่าวนี้เป็นที่มาของคำ "นอกเหนือ และนอกเขา"

บริเวณลุ่มน้ำปากพนัง และใกล้เชิงทางซีกตะวันออกของเทือกเขา จะเรียกว่า "นอก" แถบภูเขาและเชิงเขา "เหนือ" และซีกตะวันตกของเทือกเขาจะเรียกว่านอกเขา คำว่า "เหนือ" มิได้หมายถึงทิศเหนือแต่เหนือ เป็นบริเวณต้นน้ำสายต่างๆที่หล่อเลี้ยงชีวิตพืช และสัตว์ บริเวณที่ราบด้านตะวันออก คำว่า "เหนือ" จึงน่าจะหมายความว่า "เหนือน้ำ" กระมัง

ลักษณะทางธรรมชาติ เป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตของคนในแต่ละเขต บริเวณที่ราบชายฝั่งตะวันออกที่เรียกว่า นอก เป็นที่ราบดินดี ในลำคลองมีน้ำสมบูรณ์เหมาะ

เส้นทางรถไฟเป็นกั้นระหว่างภูเขาของชานนอกเขา

สำหรับการทำนา นอก จึงเป็นอู่ข้าวของเมืองนครศรีธรรมราช เขิงเขาตอนกลางมีการทำสวนปลูกผลไม้หลายชนิด เป็นที่อยู่ของพวกเหนือ โดยทั่วไปยอมรับกันว่า พวกนอกจะลำบากกว่าพวกเหนือ เพราะการทำนาก็การทำสวนแตกต่างกัน พวกนอกทำนาต้องปลูกข้าวหูกปี ผิดกับพวกเหนือ รอให้ผลไม่ออกตามฤดูกาล สุกเมื่อไหร่ก็เก็บขายได้ หรือรอตันขางพาราได้กรีดได้ขายไปเลย สรุปได้ว่าพวกนอกต้องต่อสู้ชีวิตมากกว่าพวกเหนือ ส่วนพวกนอกเขา อยู่ไกลจวงจรกรรมสัมพันธ์ของพวกนอกและพวกเหนือ

ในการปกครองส่วนภูมิภาค เมื่อพ.ศ. ๒๔๙๖ ซึ่งมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นครั้งแรก ครั้งนั้นจังหวัดนครศรีธรรมราชประกอบด้วย ๘ อำเภอ ๖ อำเภอตั้งอยู่ซีกตะวันออกของเทือกเขานครศรีธรรมราช ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอสิชล อำเภอท่าศาลา อำเภอร่อนพิบูลย์ อำเภอปากพนัง และอำเภอหัวไทร อยู่ทางตะวันตก ได้แก่ อำเภอยะวียง และอำเภอทุ่งสง พวกนอกเขา คือ คนที่อาศัยอยู่ในอำเภอฉวางและอำเภอทุ่งสง ที่เหลือเป็นพวกเหนือและพวกนอก เทือกเขานครศรีธรรมราชเป็นแนวกันสำคัญในอดีต ที่แยกพวกนอกเขาไปจากพวกเหนือและพวกนอก

ลักษณะพืชสวนบริเวณบ้านเรือนของชาวเหนือ

ความแตกต่างในด้านภูมิประเทศ และผลผลิตของเหนือและนอก ทำให้พวกเหนือและพวกนอกจะต้องพึ่งพาอาศัยกันในหลายเรื่อง การไปมาหาสู่กันมีตลอดทั้งปี โดยอาศัยคลองเป็นเส้นทางเชื่อม และใช้ "เรือเหนือ" เป็นพาหนะ เรือเหนือเป็นภูมิปัญญาการต่อเรือของพวกเหนือ โดยเฉพาะเรือเหนือแถวสถานสกา ซึ่งเป็นเรือที่มีประโยชน์ใช้สอยสูง ไม่ต้องใช้เครื่องยนต์ ไม่ต้องมีเรือลากจูง ถ้าคลองแคบและน้ำตื้นจะใช้ถ่อค้ำไป ถ้าน้ำลึกคลองกว้างก็จะใช้แจว เรือเหนือเดินทางจากเหนือไปได้ไกลๆ และหลายวัน ในเรือบรรทุกผลไม้เต็มลำ มีเตาไฟและหม้อหุงข้าวต้มแกง ลำเรือปูกระดานและฟาก นอนได้ ๓-๔ คน มีหลังคาคลุมกันแดดกันฝน นำผลไม้ไปแลกกับข้าวและอื่นๆ หรือขายเป็นเงินสด เรือเหนือจึงมีให้เห็นทั่วไปในคลองแควนนอก ขากลับเรือเหนือบรรทุกข้าว กสิ ปศุสัตว์ น้ำผึ้ง และน้ำส้มจากที่แลกกับผลไม้ หรือ "เกลือ" ให้มา

พวกนอกจะต้องพึ่งพาพวกเหนือเช่นเดียวกัน ในฤดูน้ำหลาก บ้านเรือนพวกนอกจะถูกน้ำท่วมอยู่เป็นเดือน ชาวพวกนอกไม่มีที่อยู่อาศัย และไม่มีหญ้าให้กิน

ลักษณะอาคารบ้านเรือนของชาวเหนือ

ดังนั้นเมื่อหมดหน้าไถนา ก็จะนำวัวของตนเดินทางไปฝากพวกเหนือเลี้ยง จนกว่าจะถึงฤดูทำนารอบใหม่จึงจะไปรับวัวกลับ พวกเหนือแต่ละบ้านพร้อมที่จะเลี้ยง "วัวนอก" โดยมีข้าว หรือถูกวัวที่เกิดระหว่างการเลี้ยงเป็นสิ่งตอบแทน แล้วแต่จะตกลงกัน

มีคนเล่าให้ฟังว่า พวกนอกจะประเมินการเลี้ยงวัวของพวกเหนือ ว่าฤดูกาลหน้าจะนำวัวมาฝากเลี้ยงอีกหรือเปล่า คือมาดูกันวัวของตน ว่ากินบ้านหรือกินแหลม ถ้ากินบ้าน แสดงว่าวัวอ้วน เลี้ยงดูดี แต่ถ้าวัวกินแหลม แสดงว่าวัวผอม คนเลี้ยงไม่เอาใจใส่ เรียกว่า วัตกันที่กัน

นอกจากพวกเหนือจะช่วยเลี้ยงวัวให้พวกนอกแล้ว ยังช่วยพวกนอกในฤดูเก็บเกี่ยว พวกนอกจำนวนหนึ่งจะทำนาจนเก็บเองไม่ไหว ต้องอาศัยแรงงานพวกเหนือไปช่วยเก็บหรือทำจ้างเก็บ การจ้างเก็บคิดกันเป็นการเลี้ยงข้าว เก็บได้กี่เสียง แบ่งให้ผู้เก็บกี่เสียง มักจะเริ่มที่ร้อยละ ๑๐ - ๑๒ และเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ ๑๕ - ๒๐ หรือมากกว่านั้น ทั้งนี้เพราะ ตอนเคอร์วงข้าวสดผู้เก็บจะเก็บได้มาก ถ้าเป็น "ข้าวฮับ" จะเก็บได้ช้า สัดส่วนการแบ่งให้ผู้เก็บจะเปลี่ยนไป พวกเหนือที่มารับจ้างเก็บข้าว จะมีรายได้เกินกอบเป็นกำ ตามความสามารถในการเก็บข้าวของตน

ฤดูกาลที่พวกเหนือไปหาพวกนอกมากที่สุด คือ ฤดูผลไม้สุก ผลไม้จากเหนือประกอบด้วย ทุเรียน มังคุด เงาะ ลำไย ส้ม ทุเรียน กุ้ง ปลาตะเพียน และหมากพลู บรรจกลงเรือล่องไปหาพวกนอก บางครั้งรอนแรมเป็นเวลา

ลักษณะอาคารบ้านเรือนของชาวนอกเขา

ลักษณะการใช้พื้นที่ของชาวเหนือ

หลายวัน จนกว่าจะขายหรือแลกเปลี่ยนสิ่งที่พวกเหนือไม่มี โดยมุ่งไปตามท้องถิ่นของชาวเหนือที่สนิทสนม ช่วยให้แลกเปลี่ยนสิ่งที่ต้องการได้

พวกนอกและพวกเหนืออีกกลุ่มหนึ่งที่ไม่มาระหว่างนอกและเหนือ คือกลุ่มศิลปินโนราและหนังตะลุง ที่นิยม "เดินโรง" ในฤดูแล้ง สะดวกแก่การเดินทาง คำว่า "เดินโรง" เป็นการเดินทางของคณะหนังตะลุง หรือมโนราไปแสดงโดยไม่มีกำหนดเป้าหมาย ให้สัญญาว่ากลองเมื่อผ่านชุมชน เจ้าของจะมีใครบอกรับให้แสดง และ

แผนที่จังหวัดนครศรีธรรมราช

พร้อมที่จะแสดงเพื่อแลกกับอาหารมือเย็น และที่ค้ำคิน บ่อยครั้งในอดีต ที่จะได้เห็นโนราหรือหนังตะลุงเดินโรง แถวทุ่งนาที่นอก

เรือเหนือถูกยานพาหนะที่กินน้ำมันเบียดออกไปพร้อมกับกาลเวลา ลำคลองที่เคยเต็มไปด้วยชีวิตชีวาระหว่างพวกนอกและพวกเหนือ บัดนี้เต็มไปด้วยสระน้ำครองจนหมดสิ้น ถึงทุกวันนี้พวกนอกและพวกเหนือต่างคนต่างอยู่ ไม่ได้จะเกือกูดกันขึ้นต่อไป คนกลุ่มใหม่ที่แทรกเข้ามาระหว่างพวกนอกกับพวกเหนือ คือพ่อค้าคนกลางที่เข้ามาตัดวงจรในอดีตของพวกเขาให้ขาดจากกัน ไม่เหลือให้เห็นร่องรอย.

ฝนตกแลวเหนือ ทำเรื่อน้ำท่า (กลอนสำนวนคน)

● เมื่อฝนหลัง	สั่งฟ้า	จากประเว
ทำเรื่อเรา	น้ำส้น	เพราะชนชาว
คลองน้ำไหล	ได้ดี	ไม้ก็ทาง
ทั่วบ้านบาง	ทุกซี้จี้	ที่ท่าเรื่อ
● คลองท่าเรื่อ	ครึ่งมีเข้	ขึ้นเขชน
ใช้เรื่อจร	เข้าออก	ชาวนอกเหนือ
ทุกลูกไม้	มาแจก	แปลกเคยเกลื่อ
ได้ถือเพื่อ	เกลอเขา-เส	มานนนาน
● แต่เดี๋ยวนี	มีหนน	คนมีรด
เรื่อก็หมด	คลองต้นเขิน	เกินจะผ่าน
เขาถูกซุด	ป่าถูกฉาง	สร้างอาคาร
ที่กันดาร	ถูกบุก	รุกเป็นเมือง
● ฝนตกจ้าน	น้ำส้น	จนคั้งคั้ง
หม้ายที่ซี้จี้	น้ำนอง	เต็มคลองเหมื่อ
ท่วมพิซผัก	ถูกไม้	ตายกันเป็ลื่อ
มันเกินเรื่อ	เข่นนี้	ที่บ้านเรา

● นึกถึงเกล
ถากเขเรื่อ
เรื่องเป็นเกล
ไม่เหมือนเก่า

● ไร่เกลอน
ได้ถูก
ทั้งบันได
ไครถูกเขื่อ

● เมื่อฝน
แต่ท่าเรื่อ
คลองป่าเข
ฝนขาดสาย

อ้าน

อธิบาย

จากประเว

เพราะพ

ไม้ก็ทาง

ทุกซี้จี้

ครึ่งมี

จนคลั่งคลั่ง : น้ำไหลแรง น้ำเชี่ยวมาก

หม้ายที่ซึ้ง : โหม้ที่ถักเก็บน้ำที่ลุ่มถูกถมหมด

เต็มคลองเหมือน : น้ำไหลไปตามลำคลองเหมือนน้ำ
ตาน้ำ

ถูกไม้ : ผลไม้

ตายกันเปลือง : ตายเกือบหมด

นึกถึงเกลอ : นึกถึงเพื่อน ที่เป็นเกลอกันมาก่อน

หูจี้ : นึกถึงมาก

ที่โสดเหนือ : อยู่บริเวณที่เชิงเขา แถวเชิงเขา

อยากเขเรื่อ : อยากนั่งเรื่อ อยากพายเรื่อ

ถึงนอกเขา : บ้านของเกลอที่อยู่บริเวณเชิงเขา

ยังเขเรื่อ : สมัยที่ใช้เรื่อสัญจรไปมา

ฝนตกจ้าน : ฝนตกหนัก ฝนตกมาก

ที่บ้านสูง : ที่บ้านของเพื่อนเกลอ

บ้านเปียกเพรื่อ : พื้นบ้านถูกน้ำฝนเปียกไปทั่ว

ใครถูกเขื่อ : ตะไคร้ ต้นมะเขือ ถูกน้ำท่วม

ชี้พัว : พักเขี้ยว ถูกน้ำท่วม

แถวประเหนือ : ตำบลบริเวณที่อยู่เชิงเขาคะวันตัก
ของเมืองนครศรีธรรมราช

ท่าเรือ- ท่าจาม : ชื่อบ้านที่อยู่ใกล้กับสะพานข้ามคลอง
ท่าเรือ

น้ำจมหาย : น้ำมาก บริเวณที่น้ำลึก

ฝนขาดสาย : ฝนหยุด ฝนขาดเม็ด

น้ำฟ้า : ฝนตกน้ำท่วมทุ่ง มองไปทางไหนก็เห็น
แต่น้ำ

๕

การฉ...

พอเจต...

ความ...

สำคัญ...

งานช...

ล้อม...

การ...

ศึกษ...

ที่ติด...

เกิด...

ควา...

หรือ...

ที่เ...

แล...

ผู้...

ส...

จัด...

บุ...

ด้...

ร...

ย...